

Kasting hos sau

Forfatter

Vibeke Tømmerberg, HT Sau - Animalia

Sammendrag

Kasting (aborter) hos enkeltdyr forekommer i alle saue besetninger, men kan også opptre som et besetningsproblem. Ofte er det samme årsak som kan gi både kastinger, dødfødsler og svakfødte lam. Innsending av foster og lam til obduksjon og nærmere undersøkelse kan være nyttig som del av en utredning av et besetningsproblem.

Publisert

2018

Referanse

Sau og Geit Nr. 1/2018

Utskriftsdato

26.03.2025 www.fag.nsg.no

Kasting hos sau

Kasting (aborter) hos enkeltdyr forekommer i alle sauebesetninger, men kan også opptre som et besetningsproblem. Ofte er det samme årsak som kan gi både kastinger, dødfødsler og svakfødte lam. Innsending av foster og lam til obduksjon og nærmere undersøkelse kan være nyttig som del av en utredning av et besetningsproblem.

Godt surfôr med lav pH reduserer risiko for listeriose og abort.

Tekst: Vibeke Tømmerberg, HT Sau/Animalia

Det finnes mange smittestoffer som kan gi kasting eller død- og svakfødte lam. De vanligste årsakene til besetningsproblemer med kasting er omtalt nedenfor. I tillegg kan også andre bakterier gi kasting, men da vanligvis hos enkeltdyr. Avhengig av blant annet når i drektigheten søyene blir smittet, kan det samme smittestoffet gi forskjellige sjukdomstegn. Felles for dem er at de ofte gir forandringer i fosterhinnene eller hos fosteret, mens søyene i liten grad blir sjuke. De vanligste årsakene er:

1. Toksoplasmose

Toksoplasmose er ansvarlig for en stor andel av alle aborter hos sau i Norge. *Toxoplasma gondii* er en parasitt med kattedyr som hovedvert. Det er kun kattedyr (katt og gaupe) som skiller ut parasitten i avføringen, først og fremst unge dyr. En katt som smittes, skiller kun ut parasittegg (oocyster) fra ca. 1 til 3 uker etter at den blir smittet. Til gjengjeld kan den da skille ut store mengder. Ved sjukdom eller stress kan katten på nytt skille ut smitte, men da i mye mindre målestokk. Parasittene er svært mot-

standsdyktige og kan være smittsomme i måneder og opptil over ett år i fuktig miljø.

Hos sau skjer smitten hovedsakelig via katteavføring i føret eller på beitet. Toksoplasmose smitter ikke mellom søyene. Døde mus som havner i føret, kan eventuelt føre til smitte hos sau, men det viktigste er at smågnagere opprettholder smitten hos kattene. Katten blir smittet ved at mus og andre smågnagere ofte har ofte smittestoffet i muskulaturen.

Søyene viser vanligvis ingen andre symptomer enn fosterdød og abort. Hos drektige søyer kan toksoplasma gi funk-

sjonssvikt i fosterhinnene, og fosteret kan få ulike skader avhengig av tidspunktet for infeksjon. Smitte de første to månedene i drektigheten gir symptomfri omløping eller tomme søyer. Dette er nok relativt vanlig hos påsettlam. Smitte videre fram til 3-4 uker før lamming fører til abort, dødfødte eller svakfødte lam. Aborten skjer som regel de siste ukene av drektigheten. Ved smitte de siste ukene før lamming blir lamma født levende, men gjerne noe svake. Toksoplasmose kan også gi både døde og levende lam i samme kull. Dersom et svakt lam klarer de første 1-2 dagene, har det gode sjanser for å leve opp. Det er særlig unge søyer som kaster på grunn av toksoplasmose, fordi eldre dyr ofte har vært smittet tidligere og derfor har utviklet immunitet.

Det er dessverre nesten umulig å forsikre seg mot toksoplasmose, men enkelte tiltak vil kunne redusere risikoen. Ved å holde katter (særlig unge katter) unna fjøset og fôrlageret – i den grad det er mulig – reduseres faren. Vaksinerings bør vurderes i sauebesetninger som har problemer med toksoplasmose. Vaksinen (Toxovax®) er tilgjengelig i Norge på spesielt godkjenningsfritak, og kan bestilles via lokal veterinær. Det er mest aktuelt å vaksinere de dyra som skal pares for første gang, siden eldre dyr ofte er immune. Vaksinerings gjøres minst 3 uker før paring, og én dose gir livslang immunitet.

2. Listeriose

Listeriabakterien påvises sjeldnere som årsak til kasting hos sau. Kasting opptrer vanligst sent i drektigheten, og søyer som kaster får ofte tilbakeholdt etterbyrd. Oftest

er det enkeltdyr som kaster, men iblant kan opptil 20 % av søyene kaste på grunn av listeriose. Listeriabakterien kan også gi hjernebetennelse, blodforgiftning, diaré m.m. Nyfødte lam kan fødes med blodforgiftning og kan dø innen kort tid etter fødsel. Selv om samme bakterie er årsak til forskjellige symptomer, er det sjelden at samme individ både kaster og får hjernebetennelse. Ved utbrudd i en flokk kan imidlertid kombinasjoner forekomme. Bakterien finnes i jord og vann, og smitekilden er ofte rundballer eller silofôr. Friske sauer kan være smittebærere og bakteriene finnes i sauegjødsel og jord og som kan havne i fôret. Jo lavere pH (surhet), jo dårligere trives bakteriene, og pH i surfôret bør ikke overstige 5. Bakteriene vil i liten grad overleve i høy.

Campylobakteriose

Denne infeksjonen er ikke veldig vanlig som årsak til kasting i Norge, men forekommer fra tid til annen. *Campylobacter* gir vanligvis kasting de siste to drektighetsmånedene, og det kan eventuelt bli problemer med død- og svakfødte lam. Det er typisk at mange av søyene kaster, og omfanget kan ofte være 10-20 %. I enkelte tilfeller kan søyene bli alvorlig sjuke og dø, først og fremst pga. børbetennelse. Søyene blir smittet ved opptak av infisert fôr, vann eller kontakt med abortmateriale. Sjukdommen er svært smittsom og kan gi kasting hos mange søyer på kort tid. Det er derfor viktig å sette søyer som har abortert i egen bingje, fjerne abortmateriale og reingjøre bingen. Smitten kan komme inn i

besetningen via småfugl, livdyrhandel, og trolig også persontrafikk.

Salmonellose

En spesiell type salmonellabakterier (forenklet omtalt som *Salmonella diarizonae*) som er påvist hos sau i deler av Norge, har blitt funnet ved abortproblemer i enkelte besetninger. Denne varianten har vanligvis liten sjukdomsmessig betydning for sau og menneske. Kastingene forekommer stort sett i siste tredjedel av drektigheten. Det har stort sett vært et lite antall dyr som har kastet, men større utbrudd har også forekommet. Av og til har det vært registrert diaré og tap av hold hos de voksne dyra. Funn av salmonellabakterier defineres som en B-sjukdom og mistanke skal meldes til Mattilsynet.

«Fremmede» infeksjoner

Norge ser ut for å være fritt for «smittsom kasting» (enzootisk abort, *Chlamydomphila abortus*), som er den viktigste årsaken til abort hos sau i blant annet Storbritannia. Det er ikke gjort noen større kartlegging i Norge, men for noen år siden ble prøver fra til sammen 60 besetninger undersøkt for *Chlamydomphila abortus* - uten at sjukdommen ble påvist. Symptomene ved nyetablering av denne sjukdommen i en ubeskyttet populasjon, med opptil 35 % abort, er også såpass tydelige at man antar at sjukdommen ikke finnes i Norge. Infeksjon med *Coxiella burnetii* (Q-feber) var mye i søkelyset for en stund siden, blant annet på grunn av store problemer i geiteholdet i Nederland. I Norge er Q-feber så langt ikke påvist hos storfe eller småfe. ►

Toksoplasmose kan gi svakfødte lam. Men med godt stell kan de ha gode sjanser til å leve opp.

Andre årsaker

Det regnes som normalt at 1-2 % av alle drektige søyer kaster av andre årsaker enn infeksjoner. Det finnes flere slike årsaker som kan gi kasting hos enkeltdyr eller som et besetningsproblem:

- Kraftig trykk mot buken ved plassmangel under føring eller ved driving, samling og stress ved håndtering kan fremkalle kasting eller for tidlig fødsel.
- Stress og generelle infeksjoner som gir nedsatt allmenntilstand og høy feber kan føre til kasting.
- Mangelsjukdommer kan gi problemer i visse områder og ved ikke-optimal føring. Jodmangel kan forekomme i innlandet. Selen- og vitamin E-mangel kan også gi økt forekomst av dødfødte og svakfødte lam. En rekke andre mangeltilstander (vitamin A, kobber, kobolt og sink) kan også ha betydning, men diagnostiseres sjelden eller aldri som abortårsak i Norge.
- Muggsopp i fôret og giftstoffer de produserer, kan være årsak til kasting og dødfødsler, men man vet lite om betydningen av dette i saueholdet.

Hvordan finne årsaken til kasting

Ved besetningsproblemer med kasting eller død- og svakfødte lam, er det lurt å ta vare på foster/lam med tilhørende fosterhinner, slik at disse kan undersøkes. Obduksjon kan også gjøres på gården og kombineres med innsending av prøver til laboratorium. Riktig og representativt materiale og en god sjukehistorie øker sannsynligheten for å få et oppklarende svar. Ta kontakt med veterinær for å diskutere problemet og videre utredning.

Lam til obduksjon kan sendes til Veterinærinstituttets laboratorier i Oslo, Sandnes, Trondheim og Tromsø. I perioden rundt lamming tar NMBU/Veterinærhøgskolens småfeseksjon på Sandnes også imot småfe for obduksjon. Det bør undersøkes flere lam som er typiske for problemet i flokken, husk å sende med tilhørende fosterhinner. Materialet må være så ferskt som mulig. Legg ved opplysninger (i egen plastpose) om sjukehistorie, både for enkeltdyrene og besetningen, dato, eiers navn, adresse og produsentnummer, samt veterinærens navn og adresse. Lam som sendes må pakkes i to lag tett plast og støtsikker ytteremballasje, for eksempel en kraftig pappeske.

Flere detaljer om pakking og forsendelse finner du på Veterinærinstituttets nettsider.

Huskeliste:

Forebyggende tiltak

- God og balansert føring. Anbefalt hold for søyer gjennom drektigheten er holdklasse 3 - 3,5.
- Nok plass ved førbrettet og i bingene, også når søyene er høydrektige.
- God kvalitet på fôret. Unngå jord og møkk i siloen/rundballene og muggent fôr så langt det lar seg gjøre. Hold katter og småfugl unna fôrlagre hvis dette er mulig. Føring med høy gir mindre risiko for toksoplasmose og listeriose.
- Søyer som får mindre enn 0,3-0,4 kg kraftfôr pr. dag bør få mineraltilskudd i inneføeringsperioden. Ved føring etter hold bør man være spesielt oppmerksom på mineralforsyningen til søyer som er i godt hold, siden de ofte får lite kraftfôr. Ved bruk av korn (f.eks. havre) som kraftfôr bør det gis mineraltilskudd i tillegg. Det anbefales i tillegg å gi vitamin E-tilskudd de siste 6-8 ukene før lamming (høgdrektighetsperioden) til søyer som venter 3 eller flere lam.
- Toksoplasmose er den vanligste årsaken til kasting. Vurder vaksinerings i besetninger med problemer.
- Hold gnagerbestanden nede.
- Unngå unødig stress de siste ukene før lamming.
- Sørg for å fjerne fosterhinner, kastefoster og strø, og rengjøre bingen der

søyer har kastet. Søyer som kaster bør settes i egen bing i et par uker. Det er også viktig å hindre at fugler og hunder (m.m.) får komme til kastefostrene, da disse kan være med å spre smitten videre til andre besetninger.

- Sørg for å ha overtrekkstøy og støvler til besøkende som skal inn i fjøset
- Kjøp/overføring av livdyr innebærer en risiko for å få inn smitte til egen besetning. Som kjøper bør man stille krav til helsestatus i besetningen man kjøper fra, og det anbefales å bruke Egengerklæring helse sau, som du finner på nettsidene til Helsetjenesten for sau www.animalia.no/egengerklaring-sau

Husk at mange av smittestoffene som forårsaker kasting hos sau også kan forårsake sykdom og abort hos mennesker. Det gjelder både de vi har i Norge og de vi tror vi ikke har, som Q-feber og enzootisk abort. Det er derfor alltid viktig å ta hygiene og smittebeskyttelse alvorlig. Bruk hansker ved håndtering av kastefoster. Gravide må være ekstra forsiktige og bør ikke håndtere kastefoster.

Hold katten unna fjøset og fôrlageret; det vil redusere problemer med Toksoplasmose. Kilde: BA.no

NYHETER

Kattebæsj har tatt livet av nærmere 50 lam

Liv og død side om side. Dessverre har det blitt mange dødfødsler på gården til Olav Thorsheim i år. Veterinær Nils Skaar forteller at det ikke er uvanlig at parasitten toksoplasma rammer sauebøndene. Foto: Privat

Av Hanne Hagen Rotnes
19. april 2015, kl. 13:16

Artikkelen er over 2 år gammel

Lammesesongen er normalt veldig koselig for bonde Olav Thorsheim, men hittil i år har nesten to av tre lam vært dødfødt.